

Наукові та науково-популярні матеріали у виданні «Харьковский календарь» (на 1871–1891 рр.)

Янкул Олексій

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ayankul93@gmail.com*

Одним з цінних джерел з історії міста Харкова та Харківської губернії є статистико-інформаційний збірник «Харьковский календарь», який видавався з 1868 р. до 1917 р. На його сторінках можна знайти різноманітні статистичні та довідкові дані, що стосувалися міста, губернії та її повітів. Однак, серед матеріалів такого характеру також у виданні публікувалися наукові та науково-популярні статті, що не було характерним для подібних видань, які видавалися в кожній губернії Російської імперії. Саме цим публікаціям буде присвячена наша розвідка. Актуальність даної теми пов'язана з тим, що статті наукового та науково-популярного спрямування в «Харьковском календаре» можуть допомогти дослідникам у вивченні тих чи інших питань, пов'язаних з історією, економікою, сільським господарством тощо Харкова та губернії. Між тим, багато з них мало відомі та не використовувалися науковцями у їх працях перш за все тому, що спорадично з'являлися у непрофільному виданні. Наукова новизна нашого дослідження полягає в тому, що вперше запропонована класифікація за тематикою наукових та науково-популярних статей в «Харьковском календаре» і представлена загальна картина з тих питань, які в них висвітлювались. Джерельну базу роботи складають випуски «Харьковского календаря» на 1871, 1873, 1875–1876, 1878–1879, 1884–1887 та 1891 рр. Ця база є репрезентативною. Також зазначимо, що в історіографії питання, якого стосується наша розвідка, ще не потрапило до уваги фахівців. При виконанні роботи нами використовувалися наступні методи: загальнонауковий аналізу та синтезу, та спеціальні історико-порівняльний і типологізації. Наукові та науково-популярні статті, опубліковані в «Харьковском календаре», ми можемо розділити за такими критеріями:

- статті з історії та сучасності Харкова та губернії (І. А. Устінов «Харьков в начале нынешнего столетия (1798–1801 гг.)» та ін.);
- статті з астрономії та природних явищ («Об астероидах» та ін.);
- статті природознавчого і геолого-географічного характеру (Ю. І. Морозов «Северный Донец, гидрографический очерк» та ін.);
- статті з медицини (Л. К. Маршанд «О первом пособии при эпидемической холере» та ін.);
- статті сільськогосподарського спрямування (В. В. Черняев «Сельскохозяйственные машины и орудия на харьковских складах и механических заведениях» та ін.);
- статті з торгівлі («Торговля г. Белополья» та ін.). У багатьох з цих публікацій автор не вказувався.

Це стосувалося в основному загальних оглядових статей, не з конкретних питань. Найбільша кількість статей, за нашими спостереженнями, відноситься до першого критерію, найменша кількість матеріалів – з медицини. Деякі з них повторювалися в декількох випусках (наприклад, «Лечебные минеральные воды Харьковской губернии» та ін.), але переважали унікальні. Також

зазначимо, що більшість зі статей носили скоріше науково-популярний характер, але, на нашу думку, це пов'язано зі специфікою видання, оскільки поширення наукових знань не було його основною метою. Невелика кількість подібних публікацій припадає на 1870-ті рр. (випуски на 1871, 1873, 1875-1876, 1878-1879 рр.) Найчастіше статті зустрічаються у збірниках за 1885-1886 рр., оскільки тоді активно розвивався науковий розділ (вперше з'явився у випуску на 1884 р.), який було започатковано саме для таких матеріалів. Починаючи з 1887 р. спостерігається мінімальна кількість наукових і науково-популярних статей, тому що цього року був опублікований перший випуск «Харьковского сборника» (1887-1898 рр.), який був розрахований на подібні матеріали і потреба розміщувати їх в «Харьковском календаре» зникла. Тим не менш, остання така публікація вийшла в збірнику на 1891 р. (стаття І. Шевирєва «О некоторых вредных в садоводстве насекомых Харьковской губ. Заболонники или сколиты»). Після цього року «Харьковский календарь» стає суто статистико-довідковим виданням і до останнього випуску (на 1917 р.) в ньому спостерігалася така спрямованість.